

PROGRAMA DE POLITICA EXTERIOR ESPANYOLA CURS 90-91

UNIVERSITAT AUTONOMA DE BARCELONA

FACULTAT DE CIENCIES POLITIQUES I DE SOCIOLOGIA

I.-EL MARC CONCEPTUAL

1.-L'anàlisi de la política exterior com subàrea de les RR.II.

1. "Política internacional" versus "política exterior"
2. Què s'entén per P.E. i com es pot estudiar
3. Enfocs predomnants: a) la perspectiva de la política interna; b) la teoria de les RR.II.; c) anàlisi comparativa; d) l'estudi de casos; e) teories de nivell mig (middle-range theories)
4. Dinàmica del sistema. Tradició i canvi
5. Constriccions, Influències i marge de maniobra. Poden tenir països diferents P.E. diferents?
6. La P.E. com "variable depenent"

2.-Factors i influències

1. La P.E. com procés interactiu
2. Factors i influències condicionants: del determinisme a la teoria de sistemes.
3. Factors i influències interiors: geogràfico-naturals, econòmics, socials, històrics, culturals, ideològics, institucionals, sistema polític, comunicacionals i decisionals,...
4. Factors i influències internacionals, del sistema.

3.-L'elaboració de la P.E.

1. Orientacions i objectius de la P.E. La P.E. com "public policy"
2. El concepte d'interès nacional i el seu ús
3. El paper de l'executiu i el legislatiu. La pèrdua de poder dels ministeris d'Afers Exteriors.
4. Del "primat" de la política exterior a la connexió ("linkage") entre política exterior i política interna. Les interaccions
5. El paper dels grups de pressió: de l'interès nacional als interessos particulars. El cas del complex militar-industrial

4.-El procés de presa de decisions

- 1.Els processos cognitius: creences, informació, percepció i imatges.
- 2.Els diversos models teòrics de presa de decisions
- 3.Els condicionants en el procés col·lectiu de presa de decisions
- 4.Els punts claus en la presa de decisions
- 5.Un exemple

5.-Control i implementació de la P.E.

- 1.El control: el paper del legislatiu a l'actual sistema internacional. El paper de l'opinió pública, els partits polítics i la societat civil.
- 2.La implementació: diversificació de tasques, tensions entre serveis, conflictes de jerarquia. El paper del cap de l'executiu o de l'Estat.
- 3.De la decisió a l'actuació: un esquema d'anàlisi (case study)
- 4.L'explicació de conductes concretes en P.E.

6.-Instruments de la política exterior

- 1.Instruments d'influència en la relació entre Estats. Poder, capacitat, recursos, actuacions.
- 2.Diplomàcia, regateig, negociacions. L'actuació a les O.I. i d'altres fòrums. El nou paper de la diplomàcia
- 3.Els instruments econòmics
- 4.Els instruments militars: dissuasió (a través de mecanismes propis i/o d'aliances), demostració de força, contrainsurgència, intervenció,...
- 5.Propaganda, serveis d'informació (intelligence) i canvis d'actituds.
6. Col·laboració i cooperació internacional. Política d'esferes d'influència.
7. Instruments culturals

II.-GRANS LINIES DE L'EVOLUCIO HISTORICA DE LA POLITICA EXTERIOR ESPA. NYOLA

7.-Espanya en les RR.II.durant el XIX i XX

- 1.Factors condicionants de la posició exterior espanyola
- 2.El debat entre tradició i modernitat i l'impacte de la pèrdua de paper en el concert de nacions.
- 3.El pes de la història. El XIX:
 - 3.1.La herència del XVIII
 - 3.2.Guerra d'independència i liberalisme (1808-1814). Característiques del període.
 - 3.3.L'època de Ferran VII (1814-1833). Espanya com potència secundària.
 - 3.4.Regència i monarquia d'Isabel II(1833-1868)
 - 3.5.La revolució de 1868 i la I República(1868-1874)
 - 3.6. La Restauració (1874-1902).Del "recogimiento" de Cánovas a la guerra hispano-nord-americana. L'africanisme.
- 4.El segle XX: d'Alfons XIII a la guerra civil:
 - 4.1.El regnat d'Alfons XIII(1902-1931).Les conseqüències de 1898. El problema del Marroc.La I guerra mundial. La Societat de Nacions. Postura davant el memoràndum Briand
 - 4.2.La II República (1931-36):a) el primer bieni;b) relacions bilaterals (França,Regne Unit,Itàlia,URSS);c) relacions amb la Santa Seu;d)participació a la Societat de Nacions ;e) el problema colonial.
- 5.Característiques generals de la política exterior espanyola:les hipòtesis de l'autoaïllament, el desenvolupament econòmic-social al marge d' Europa occidental, neutralitat sense suport d' aliances, sentiment de decadència i pèrdua de pes en el concert internacional, les zones d'influència.
- 6.La dimensió internacional de la guerra civil

8.-La política exterior durant el franquisme (I)

- 1.La P.E. en un sistema autoritari. Les obsessions de Franco.
- 2.Els governs de Franco.Característiques de la P.E. del període
- 3.La autocràcia (I):1945-1957:

- a) Autarquia i aïllament limitat (1945-1951). Política interna i política exterior. La II guerra mundial. La condemna internacional i la recomenació d'aïllament.
- b) El Ministeri de A. Martín Artajo. La incorporació al sistema internacional. Acord amb EE.UU. i Concordat. Ingress o retorn a les O.I.

9.- La política exterior durant el franquisme (II): 1957-1969

- 1. El període de Fdo. Ma de Castiella: característiques generals.
- 2. Les grans directrius: Gibraltar, Europa occidental, llibertat confessional.
- 3. La incorporació a la Societat internacional. La descolonització
- 4. Les relacions amb EE.UU. Les negociacions per renovar l'Acord de 1953
- 5. Les contradiccions entre política exterior i política interna. El paper de Carrero Blanco. Els límits d'una política exterior nacionalista en un règim dictatorial.

10.- La política exterior durant el franquisme (III): 1969-1975

- 1. La crisi ministerial de 1969: l'arribada de la tecnocràcia
- 2. L'adequació de la política exterior a la interna.
- 3. L'ambigüetat: neosatelitisme, negociacions amb la CEE, apertura a l'Est (1969-1973)
- 4. El tardofranquisme (1973-1975):
 - a) de la "bunquerització" a Helsinki
 - b) La crisi del Sàhara
 - c) la condemna internacional per les execucions del 27/9/1975 i la retirada d'embaixadors

11.- La política exterior durant la transició (I): 1975-1978

- 1. El franquisme sense Franco. El Tractat de 1976
- 2. La reincorporació a la societat internacional. Marcelino Oreja i Fdo. Ma Castiella.
- 3. El període constituent. La pràctica del consens en política exterior.
- 4. El concepte de transició aplicat a la P.E.: s'acaba en 1978 o en 1986?
- 5. La P.E. en les legislatives de 1977
- 6. L'acció exterior de l'Estat segons la Constitució de 1978
- 7. Política interior i política exterior durant el període. El paper internacional en la transició.

12.-La política exterior durant la transició(II):1978-1982

1.La presidència de Adolfo Suárez:

a) la afirmació del protagonisme exterior : el Ministeri de Marcelino Oreja.El Consell d'Europa, les negociacions amb la CEE. La "tercera via" i l'assistència a la Conferència de Països No Alineats .La CSCE

b) El període Suárez:Pérez Llorca: setembre 1980/febrer 1981

2.La presidència de Leopoldo Calvo Sotelo: la nova retracció.

a) el trencament del consens en P.E.: adhesió a l'OTAN

b) Projectes diferents?:del programa d'UCD per a les legislatives de 1979 al discurs d'investidura de 18/2/1981.

c) Les negociacions amb EE.UU. Les negociacions amb la CEE

3.Valoració del període UCD pel que fa a P.E. i diplomàcia.

13.-La política exterior durant la transició (III):1982-1986

1.El projecte socialista de P.E.

2.Les grans directius i opcions

3.Les relacions amb EE.UU.: l'acord de 1982 i el protocol de 1983.

4. La qüestió de l'OTAN: de l'ambigüetat calculada al referèndum

5.Les negociacions amb la CEE. L'adhesió

6.La CSCE. Les relacions amb Iberoamèrica

7.Significació general del Ministeri de Fernando Morán.

8.Significació de l'arribada de Fco. Fernández Ordóñez al Ministeri.

9.Les eleccions legislatives de 1986.

14.-El segon mandant socialista:1986-

1.Política exterior i política de defensa: implicacions

2.Redisseny de la presència en el món occidental:atlantisme, europeisme i relacions especials amb EE.UU.

3. La concreció del decàleg sobre pau i seguretat de 1984:

a) la no incorporació a l'estructura militar integrada de L'OTAN

b) la renovació de l'Acord amb EE.UU.

c) la incorporació a l'UEO. El reforçament del pilar europeu

- d) la signatura del TNP. La política de foment de la distensió i el desarmament
- 4. Les relacions amb Iberoamèrica . El projecte de 1992
- 5. Les tendències de futur: el Programa 2000

III.-MECANISMES, TEMES I AREES PREFERENTS

- 15.-L'acció exterior de l'Estat segons la Constitució de 1978.
El servei exterior
 - 1. Democratització de la P.E. i internacionalisme. Les absències.
 - 2. Els òrgans de l'acció exterior. Els actors
 - 3. Guerres, aliances, Tractats.
 - 4. Comunitats autònomes i acció exterior. Els conflictes recents.
 - 5. L'Executiu.
 - 6. El Ministeri d'Afers Exteriors. L'organització del ministeri
 - 7. El paper de la diplomàcia
- 16.-L'elaboració de la política exterior espanyola. La presa de decisions.
 - 1. L'estructura institucional.
 - 2. La coordinació dels serveis
 - 3. El pes del President del Govern. Pot parlar-se de presidencialisme?
 - 4. Les interaccions entre Defensa i Exteriors: el cas de les negociacions amb EE.UU. per a renovar el Conveni.
- 17.-El control de la política exterior espanyola
 - 1. L'erosió del govern democràtic en el context de crisi de legitimitació. Armes de destrucció massiva i desnaturalització de la democràcia.
 - 2. La intervenció del Parlament en el control de la política exterior, de defensa i seguretat. Mecanismes
 - 3. Ús dels procediments de control en els darrers anys. Resultats: quantitativament i qualitativa. Alternatives
 - 4. D'altres formes de control.

18.-Canvi i continuïtat entre la política exterior franquista i la política de la transició

1. Origen de les grans opcions.
2. La política de seguretat: interacció entre política interna i política exterior.
3. La temptació plebiscitària.
4. La falta de models globals de política exterior
5. Aïllament, síndrome d'aïllament i extensió de les relacions internacionals.
6. El paper dels grups de pressió
7. El pes del Cap de Govern i/o Estat en la formulació de la P.E.

19.-Les relacions amb EE.UU.

1. L'evolució dels diversos Acords, Convenis o Tractat.
2. De la cessió de sobirania, al "free rider" de la defensa d'Occident i, finalment, a la relació bilateral complementària d'una multilateral.
3. La "no nuclearització" i el Conveni de 1982 i 1988. Del model danès al norueg.
4. La reducció de la presència militar nord-americana.
5. El nou model de Conveni.
6. Les relacions econòmiques, científico-tecnològiques, culturals.
7. Els punts de fricció i el marge d'autonomia.

20.-Política exterior i política de defensa i seguretat

1. Les interrelacions
2. Alineament, no alienament, neutralitat, escenaris d'amenaça i de defensa.
3. Les grans directrius de la política de defensa i seguretat.
4. L'aportació militar a l'OTAN
5. Relacions bilaterals en matèria de defensa i seguretat
6. El P.E.C.
7. Importació i exportació d'armes. Interacció amb la P.E. pel que fa a determinades àrees geogràfiques.

21.-La integració europeo-occidental

1. La idea d'Europa en la política, la cultura i la història espanyola.
2. Les relacions amb la CEE:
 - a) les relacions durant el franquisme
 - b) les negociacions durant la transició. Alguns obstacles no econòmics: OTAN, Israel, TNP,...
 - c) les condicions de l'adhesió
3. L'homologació amb Europa occidental com principi clau de la P.E.
4. El paper de la integració europea i de l'europeisme en la política exterior del PSOE.
5. De la Unió Europea al pilar europeu del OTAN
6. La presidència espanyola de la CE

22.-Espanya i Iberoamèrica

1. La retòrica de les "relacions especials". El tractament tradicional durant el franquisme
2. De la "Hispanidad" a la Comunitat Hispànica de Nacions. La Comunitat Iberoamericana de nacions
3. La cooperació i les relacions culturals entre Espanya i els països iberoamericans. El paper i funcions de les organitzacions espanyoles ad hoc
4. El model espanyol de "transició" i els processos democratitzadors a Iberoamèrica.
5. Espanya i Centramèrica
6. Espanya, la Comunitat Europea i Iberoamèrica
7. El projecte de 1992
8. Les relacions amb els països no castellano-parlants

23.-El Mediterrani

1. La importància de l'àrea mediterrània
2. El Mediterrani vist des de l'òptica Nord/Sud.
3. El Mediterrani des de l'òptica Est/Oest
4. La P.E. exterior espanyola en la zona al llarg de la història
5. Les relacions com membre de la CE

24.-El Magrib i el conflicte del Sàhara

1. La colonització espanyola en la zona
2. Contenciosos amb Marroc
3. El Sàhara: dels acords de Madrid a un eventual referèndum
4. Les relacions amb els altres països del Magrib
5. P.E. i política de defensa: el PEC i l'amenaça del nord d'Àfrica.
6. Relacions comercials, culturals i de cooperació.

25.-Gibraltar

1. Del "Ministerio del Asunto exterior" als nous enfoccs
2. La reivindicació de l'època franquista
3. Sobirania i drets de la població "llanita"
4. Repercussions: el comandament de l'OTAN i l'adhesió a l'UEO
5. Estat actual i expectatives de futur

26.-Les relacions amb el món àrab

1. La política franquista com política substitutòria
2. Espanya, Israel i el món àrab.
3. El Proper Orient.
4. Relacions comercials i culturals
5. La qüestió palestina.
6. Espanya, el món àrab i la CE

27.-Les relacions amb els països de l'Est

1. De la "cruzada" a les relacions econòmiques. La diplomàcia secret
2. Normalització de relacions diplomàtiques
3. Relacions comercials i culturals

28.-Guinea ecuatorial

1. El període colonial
2. La independència formal (1968).
3. L'època de Macías i la relació neocolonial
4. Àfrica, la política de poder i el franquisme
5. L'època d'Obiang.
6. El fracàs de la política de cooperació del període de la transició.
7. Expectatives de futur.

Bibliografia

- 1.- Teoria (Generals)
 - M. Clarke/B. White, An Introduction to Foreign Policy Analysis: The Foreign Policy System, Northdridge; G.W. & A. Hesketh, 1981
 - J. Frankel, The Making of Foreign policy, Londres, Oxford U.P., 1963
 - K.J. Holsti, International Politics. A Framework for Analysis, Englewood Cliffs, Prentice-Hall, 1988 (5ª edició)
 - B. Russett/H. Starr, World Politics. The Menu for Choice, New York, Freeman and Company, 1985 (2ª edició)
 - S. Smith/M. Clarke, Foreign Policy Implementation, Londres, Allen and Unwin, 1985
- 2.- Política exterior espanyola
 - M. Merle, La politique étrangère Paris, PUF, 1984
 - -AA.VV., Anuario sobre armamentismo en España, Barcelona, Fontamara/CIP, 1986 (particularment, el capítol "Espanya y la política de bloques")
 - -M. Aguirre/C. Taibo (compiladores), Anuario sobre armamentismo. 1987-1988, Madrid, Debate, 1988 (sobretot capítols 1, 3 i 4)
 - J.M. de Areilza/F. Mª Castiella, Reivindicaciones de España, Madrid Editora Nacional, 1942
 - J.M. de Areilza, Diario de un ministro de la Monarquía, Barcelona, Planeta, 1977
 - -C. del Arrenal/F. Aldecoa, España y la OTAN. Textos y Documentos, Madrid, 1986
 - J.M. Armero, La política exterior de Franco, Barcelona, Planeta, 1978
 - E. Barbé, España y la OTAN, Barcelona, Laia, 1981
 - C. Barcia, Puntos cardinales de la política internacional española, Madrid, Editora Nacional, 1939
 - J.M. Cordero, Relaciones exteriores de España, Madrid, Ediciones del Movimiento, 1954
 - J.W. Cortada, Two Nations Over Time. Spain and the United States, 1776-1977, Westport, Greenwood Press, 1978
 - J.W. Cortada (ed.), Spain in the Twentieth-Century World. Essays on Spanish Diplomacy. 1898-1978.

- M.Espadas Burgos,Franquismo y política exterior,Madrid,Rialp,1987
- F. Fernández Ordóñez,"Política exterior de España.1987-1990",
Política Exterior,vol.1,nº 1,1987,págs. 14-27
- W.J. Feld(ed.),The Foreign Policy of the West European Socialist Parties,New York, Praeger,1978
- A.LLeonart,España y la ONU(e. vols),Madrid,CSIC,1983
- A. Marquina,España en la política de seguridad occidental.1936-1986,Madrid, Ediciones Ejército,1986
- A.Martín Artajo,Hacia la Comunidad Hispánica de Naciones.Discursos de A. Martín Artajo de 1945 a 1955,Madrid, Edic. Cultura Hispánica, 1956
- -R. Mesa, Democracia y política exterior en España,Madrid,Eudema, 1988
- -F. Morán,Una política exterior para España,Barcelona,Planeta,1978
- S.G. Payne, Los militares y la política en la España contemporánea,París, Ruedo Ibérico,1967
- J.C. Pereira, Introducción al estudio de la política exterior en España(siglos XIX y XX),Madrid, Akal,1983
- -B.Pollack(amb la col.laboració de G. Hunter),The Paradox of Spanish Foreign Policy.Spain's International Relations from Franco to Democracy,London,Pinter Publishers,1987
- P. Preston/D. Smith,Spain,the EEC and NATO,London,Routledge and Kegan,1984 9ex. edició castellana)
- A. Remiro Brotons,La acción exterior del Estado, Madrid,Tecnos, 1984
- M. Roitman,La política del PSOE en América Latina,Madrid, Ed. Revolución,1986
- J. Rupérez,España en la OTAN.Relato parcial,Barcelona,Plaza y Janés,1986
- M. Vázquez Montalbán,La penetración americana en España,Madrid, Cuadernos para el Diálogo,1974
- A. Viñas,Los Pactos Secretos de Franco con Estados Unidos:Bases, Ayuda Económica,Recortes de Soberanía,Barcelona,Grijalbo,1981
- -C.A.Zaldivar/M.Herrero de Miñón/M. Aguirre,Política española de Paz y Seguridad, Madrid, Centro de Estudios Constitucionales, 1988.